

РЕЦЕНЗИЯ

от Доц.д-р Минко Стоев Хаджийски – ВТУ „Св.Св.Кирил и Методий” на дисертация на тема „**Психологически фактори на професионалната ориентация на ученици в юношеска възраст**” на докторанта Ивайло Цанов, представен за придобиване на образователна и научна степен „доктор по психология”, по научна специалност „3.2. Психология”

Актуалност и значимост на разработвания научен проблем

Проблемът за оказване на помощ на младите хора при избора на професия винаги е важен и актуален. Към неговото решаване в нашата образователна и възпитателна традиция е подхождано различно в рамките на баланса между обществения и личния интерес. Като цяло обаче той е бил поставян като второстепенна част от идеологизираната система на формиране на личността, която както се видя е фундаментално погрешна. Популярното професионално ориентиране и педагогическите дейности с които се свързваше беше ограничено, подчинено на императивите на социалната и икономическа реалност, лишено от психологическо съдържание и носещо белега на наставнически формализъм.

В този смисъл идеята на докторанта да се насочи към разработване на въпрос,засягащ психологическата страна на този важен проблем е актуална и значима сама по себе си.

Изследването на психологическите фактори на професионалната ориентация на юношите е крачка към поставянето на същата на плоскостта на психологическата помощ, което е предпоставка за позитивни промени в практиката. Самата практика, въпреки някои институционални промени, направени през последните години все още е ограничена, самоцелна и слабо ефективна, тъкмо поради психологическата си недостатъчност.

Към разработката авторът е подходил стандартно, като я е реализирал в увод, три глави и заключение.

Оценка на научно-приложните резултати и приноси на дисертационния труд

1. В Първа глава „Психологически характеристики на професионалното самоопределяне и кариерното ориентиране при юношите” авторът прави сполучлив опит за анализ на психологическата страна на проблема, като изхожда от особеностите на юношеската възраст и спецификата на професионалното ориентиране. Като използва значителен брой

литературни източници, той очертава най-значимите от психологическа гледна точка страни и зависимости на този процес, зависещ от засиления стремеж към самоактуализация и социалните условия.

Стъпвайки на солидна теоретична основа, авторът прави естествен преход към практическата страна на процеса, лансирайки кариерното консултиране. Същото е представено в контекста на възрастовите особености на юношите и очертано в общи съдържателни граници и специализирани дейности: информиране, оценка, съветване, вземане на решение. Като достойнство бих посочил изтъкнатото различие между професионално ориентиране и професионално консултиране /по Стейнс/, който определя ориентирането като педагогизиран, а консултирането като психологизиран подход. Правилно са посочени и ограниченията на Клиент-центрирания подход за нашите условия с оглед спецификата на клиентелата и манталитета.

Дискутиран е въпроса за практическата приложимост на съществуващите принципи през взаимодействието на двете най-значими за реализирането им институции – семейство и училище. Докторантът очертава основните направления на професионалното ориентиране като вид психологическа помощ.

2. Втората глава „ Психологически характеристики на професионалния избор и готовност за професионален избор при юноши” представя разгърнат поглед върху проблемите на избора. Като започва от същността му, авторът разглежда влиянието на основните фактори в актуалната действителност, които се явяват както функция, така и аргумент на нуждата от промяна в аналитичния, базиран на личните качества подход при помощта за професионален избор. В този смисъл професионалната психодиагностика се определя в контекста на връзката между професионални изисквания, критерии за успех и личностни качества. Така естествено авторът стига до системния подход, аргументирайки го с помощта на уместно подобрени цитати на известни психолози.

Трудностите при вземане на кариерно решение са основният съдържателен акцент на тази глава. Безспорен успех е ориентацията към такива от чисто психологически порядък. Когнитивен дисонанс, дисфункционални нагласи, отрицателни мисли, отрицателно самовъзприемане, водят до вътрешни конфликти и снижаване на личната ефикасност, което пък влияе лошо на вземането на решение. Представена е и отчасти анализирана таксономията на трудностите според Гати, Крауз и

Осипов, която очертава съдържателната рамка на дейността на кариерния консултант.

Ценен принос, показващ действителното скъсване с наставническия маниер на ориентиране е лансирането на диалогичния подход, при който клиентът има активна роля, а разказът е удачен методически похват в рамките на систематична еkleктика.

3. Третата глава „ Емпирично изследване на трудностите, влияещи при избора на професия на ученици в юношеска възраст” е най-значимата част на труда, съдържаща и основните приносни моменти.

Целта, задачите, хипотезите и методиката са определени ясно и съобразно заявената в началото изследователска постановка. Самото изследване в това число, извадка, използване на специализирана методика и обработване на суровите данни е проведено издържано и адекватно на изискванията.

Получените резултати са описани подробно в съответствие със спецификата на методиката и са представени в таблици и диаграми. Анализът отразява корелационните връзки и зависимости между трите основни скали /липса на готовност, липса на информация и трудности при вземане на решение/ На последната скала е направен факторен анализ, който е описан подробно. Разглеждането на резултатите съобразно пол и възраст е удачно с оглед възможните различия

Определен принос за автора е изведената методика за преодоляване на факторите, затрудняващи избора на професия и нейното апробиране чрез експеримент. Като изхожда от специфичното влияние и съдържание на шестте фактора, авторът предлага тренинг за тяхното преодоляване, насочен към професионалната ориентация и комуникативните умения. Макар и представен само в идеен план, същият може да се развие и използва в практическото кариерно консултиране.

4. Заключението представя обобщено основните резултати и изводи от теоретичната и емпирична част на изследването. Дават се насоки за бъдещи изследвания в тази област на психологическата помощ.
5. Публикациите, които докторантът е представил за оценка са в тематичното поле на дисертационния труд и показват разширен интерес и познания по въпросите на професионалния избор и психологическите намеси при неговото реализиране.

Критични бележки

Към представената разработка могат да се направят следните бележки и препоръки:

1 . Параграф 3 на Първа глава „ Теории и подходи за професионално развитие на юношите” дава само общи теоретични разсъждения. Според мен тук трябва да се включат теориите за „Професионалния избор” на Дж. Холанд, „ Теорията за социалното учене на Дж.Крумболц, Теорията за „Дъгата на кариерното развитие”на Сюзър, доколкото се отнасят и за визираната възрастова група.

2. Необходимо е да се опише малко по-подробно методиката CDDQ. За читателя тя е непозната, а авторът дори не дава превод на абривиатурата.

3 . Макар начинът на цитиране да е адекватен, след второто число в скобите не следва да се пише /стр./, защото се подразбира.

Тези бележки не намаляват стойността на представената дисертация. Същата е сериозно и надлежно изпълнено изследване по значим за психологическата практика проблем.

Заклучение

В заключение намирам, че дисертационният труд на Ивайло Цанов „**Психологически фактори на професионалната ориентация на ученици в юношеска възраст** ” е задълбочен, полезен за практиката и интересен за приложната психология. Считам, че отговаря напълно на изискванията за придобиване на образователната и научна степен „доктор по психология”.

Оценка на дисертационния труд

Давам **положителна оценка** и препоръчвам на уважаемото жури да присъди на Ивайло Цанов образователната и научна степен „доктор по психология”

20.10. 2014 г.

Член на журито:

/ Минко Хаджийски /